

שְׁנַפְסָל בְּטָבוֹל יוֹם, ונעשה שלישי לטומאה, ולשון 'נפסל' מיוחדת לדבר שהוא בעצמו טמא אך אינו מטמא אחרים שהם באותה דרגת קדושה כמותו, וכגון שלישי של תרומה שאין בכוחו לטמא תרומה אחרת, או רביעי בקדשים שאין בכוחו לטמא קדשים אחרים (ראה רש"י 'מהר"ם חלוואה, וכמבאר חילוק זה בין לשון 'פסול' ללשון 'טומאה' בסוגיות הגמ' דלהלן). [והיינו דוקא בלשון חכמים במשניות ובגמ', אבל בלשון תורה מצינו לשון טומאה גם על דבר שאינו מטמא אחרים (מלבי"ם על התורה שמיני, קלא)].

אָמַר רַבִּי מֵאִיר מְדַבְּרֵיהֶם לְמַדְנָהּ – מדברי רבי חנינא שהתיר לשרוף יחד קדשים טמאים בדרגות טומאה שונות, ניתן ללמוד שמוותר לשרוף תרומת חמץ טהורה עם טמאה בערב פסח (ראה רש"י ד"ה משנה, וראה מה שכתבנו לעיל ד"ה מימיהם, שהדבר תלוי במחלוקת אמוראים), והיינו משום שרבי מאיר סובר כדעת רבי יהודה (להלן כא, א) שאין ביעור חמץ אלא שריפה, ולכן דין חמץ ודין קדשים שווים שביעורם בשריפה דוקא, שאילו לדעת חכמים הסוברים (שם) שהשבתת חמץ בכל דבר, אין להוכיח משריפת קדשים, שיתכן שלא התירו אלא בהם משום הפסד עצים (צל"ח אות ב, ע"פ סברת רבא בגמ' להלן [ב, ב]), וראה בעל המאור ה, א ו-טו, ב מדפי הר"ף, שלדעת רבי מאיר ביעור חמץ בשריפה, ובראב"ד [שם חולק].

שְׁשׂוּרְפִין תְּרוּמָה טְהוּרָה עִם הַטְּמֵאָה בְּפֶסַח – תרומה של חמץ בזמן הביעור בערב פסח, שכיון שעומדת לאיבוד, שהרי עתידה להיאסר באיסור הנאה מדאורייתא כשתגיע השעה השביעית, מותר לשורפה עוד קודם לכן עם תרומה טמאה אם יודע בוודאי שלא ימצא לה אוכלים (צל"ח אות יד, בביאור דעת רש"י, וכתב שהיינו דוקא כדעת ריש לקיש בביאור דברי רבי מאיר, שאילו לדעת רבי יוחנן, ביאור דברי רבי מאיר הוא משום שחל עליה כבר עתה איסור אכילה, והיינו מתחילת השעה השישית ואילך שנסארה על כל פנים מדרבנן [כמבאר ברש"י להלן טו, ב ד"ה נימא]).

גְּמָרָא הָכָא בְּוֹלֵד וְזָד עֶסְקִין – שהבשר נטמא בשני לטומאה (רש"י⁶), 'שלושן' ו'ולד' שנקטה המשנה נכונה גם לשאר דרגות הטומאה [ולא רק לראשון לטומאה], שכולן תולדותיו של אב הטומאה הן (פיהמ"ש לרמב"ם).

וְאֵין עוֹשֶׂה פְּיוּצָא בּוֹ טְמֵא, שמדאורייתא אוכל מטמא רק משקה ולא אוכל, ומשקה מטמא רק אוכל ולא משקה (רש"י⁷, ע"פ גמ' להלן יח, ב), ואינו גורם לו לא טומאה ולא פסול [כמשמעות הלשון 'אין עושה', שהרי לא נקט לשון 'אין מטמא'] (מהר"ם חלוואה).

וְלָרַב אֲדָא בַר אֶהֱבָה מְשַׁמְיָה דְרַבָּא נְמִי וְכוּ' – שלשיטתו אמנם מובנת תחילת המשנה שאוכל של קדשים נטמא מאוכל טמא של קדשים, אולם המשך המשנה שאוכל של תרומה נטמא מאוכל טמא של תרומה, אינו מובן גם לפי שיטתו (חי' הר"ן).

דְּקָא מֵיטְמָא מְחַמַּת מְשַׁקֵּין – שהבשר הטהור נטמא מהמשקה הטופח על הבשר הטמא (רש"י⁸), והיינו באופן שיש בו שיעור רביעית (מהר"ם חלוואה), שאילו משקים פחות מרביעית אין מטמאים אפילו מדרבנן (ראה רש"י להלן המצוין בגליון ה"ש כאן, וצל"ח אות יז, וראה ערוך לנר כריתות יג, ב, בדעת רש"י, שהיינו גם מדרבנן, וראה שיטות נוספות בתוס' כאן ד"ה דאיכא).

שְׁתֵּי פְרוֹת הָיוּ חוֹרְשׁוֹת בְּהַר הַמְּשָׁחָה – ואף שבערב פסח היו בירושלים עולי רגלים שבאו ממקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח קודם צוות, וכל הנמצאים בירושלים אסורים במלאכה מחמתם [כמבואר להלן (נא, א) שדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, אי אתה רשאי להתירם בפניהם (מג"א תצג, ו, בדעת התוס'; מהר"ם חלוואה בפי' ראשון)], אין כוונת אבא שאול שהיו חורשות ממש, אלא שהיו נראות כחורשות (ירושלמי פסחים א, ה, ע"פ תוס' ד"ה שתי).

סוּגִיית 'דְּבִי חֲנִינָא סָגַן הַכְּהֻנִּים'. ממשנה זו עד סוף הפרק, עוסקת הגמ' בענייני טומאה וטהרה. סוגיה זו עמוקה וכל ענייניה שזורים ותלולים זה בזה (צל"ח, ובהקדמתו למסכת כתב אודות סוגיא זו: 'לא יאמן כי יסופר גודל היגיעה שיענינה בה, כמה לילות נדדתי שינה מעיני, וראה רמב"ם בהקדמה לסדר טהרות, לאחר שהזכיר חלק מסוגייתנו, כתב: 'הנה כבר התבאר לך שהענין קשה בעצמו ואפילו בזמנים הקודמים'). ולפי שאין גמ' על רוב סדר טהרות [מלבד מסכת נדה], דרך הגמ' להאריך בעניינים אלו (ע"פ רש"י סוכה יד, א ד"ה משום, ראה חודש האביב [לבעל הפלא יועץ] שבת נב, ב, וערוך לנר נדה ז, ב).

מְשֻׁנָּה. הַקְּדָמָה: משנתנו דנה בשריפת קדשים או תרומה באחד משני אופנים שיש חיוב לבערם באש: [א] באופן שנטמאו [המקור לחיוב שריפת קדשים טמאים הוא מן הפסוק (ויקרא ז, ט) 'והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף', ובחיוב שריפת תרומה טמאה נחלקו ראשונים אם הוא מדאורייתא או מדרבנן (ראה דרך אמונה תרומות ב ציה"ל שפא)]. [ב] חמץ בערב פסח [שנחלקו חכמים ורבי יהודה (להלן כא, א) האם ביעור חמץ דוקא בשריפה, או בכל דבר (וראה להלן ד"ה אמר)].

מִימֵיהֶם שֶׁל כְּהֻנִּים לֹא נִמְנְעוּ מִלְשַׁרְוֹף וְכוּ'. דין שריפת קדשים טמאים הובא במשנתנו כהקדמה לדברי רבי מאיר, שלמד ממנו לדין שריפת תרומה של חמץ (רש"י⁹, וראה עוד רש"י להלן טו, א ד"ה אמר, ותוס' שם, וצל"ח שם אות לו), או כהמשך לדין שריפת חלות תורה פסולות שהוזכר במשנה הקודמת (פיהמ"ש לרמב"ם, וביאר הצ"ח אות ב, הטעם שמיאן לפרש כרש"י, משום שדין המשנה בשריפת תרומה של חמץ שייך רק לדעת רבי יהודה הסובר שאין ביעור חמץ אלא שריפה [ראה להלן ד"ה אמר], ועדיין לא שינו את דברי רבי יהודה אלו).

אֵף עַל פִּי שְׁמוֹסִיפִין טוּמְאָה עַל טוּמְאָתוֹ. שהואיל ובלאו הכי עומדים לשריפה מחמת הטומאה הקלה, אין חוששים לטמאם בטומאה חמורה יותר (רש"י¹⁰), שגדר האיסור לטמא קדשים הוא משום שאסור לגרום להם פסול, וכלשון הרמב"ם (פסולי המוקדשין יח, ב) "אסור לטמא את הקדשים או לסבב להם טומאה שהרי פוסלן", וכיון שכבר נפסלו על ידי הטומאה הראשונה, אין איסור להוסיף טומאה על טומאתם [בשונה מכהן טמא שאסור לו לחזור ולהיטמא פעם נוספת, שאיסור הטומאה שלו הוא בעצם ההיטמאות ולא משום שהוא פוסלו לעבודת] (ע"פ לשון הרמב"ם שם, יט, ו' וחזו"א או"ח ככד, א בפי' הראשון, ושיעורי הגר"ד פוברסקי).

מְלַהֲדִיק אֶת הַשְּׁמֶן של תרומה (רש"י¹¹), שמדליקין בו הכהנים נר ונהנים ממנו תוך כדי ביעורו [ולכן נקטה המשנה לשון 'הדלקה' בניגוד ללשון 'שריפה' האמור לעיל במשנה כלפי קדשים טמאים שאסור להנות מהם בשריפתם], אבל אין לפרש שמדובר על שמן של קדשים, כיון שלא שייך בין דין הדלקה באופן שמוותר להנות ממנו (ראה רש"י להלן ע"ב ד"ה נוקמה).